

## TA'LIMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ORQALI O'QUVCHILARNING TANQIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

*Umirova Guldona Jamoliddin qizi*

*Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti*

*Pedagogika va psixologiya fakulteti 3-kurs talabasi*

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada raqamli texnologiyalar yordamida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish masalalari yoritilgan. Raqamli vositalarning o'quv jarayonidagi ahamiyati, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga ta'siri, shuningdek, amaliy tajribalar asosida olingan natijalar tahlil qilingan.

**Kalit so'zlar:** raqamli texnologiyalar, tanqidiy fikrlash, ta'lim, o'quvchi, innovatsion metodlar.

Globalashuv davrida ta'lim tizimida yangicha yondashuvlar zarurati tobora ortib bormoqda. Bugungi kunda o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammoni tahlil qilish, dalillash va xulosa chiqarish ko'nikmalari eng muhim kompetensiyalar sifatida baholanmoqda. Tanqidiy fikrlash – bu shunchaki fikrlash emas, balki asoslangan, maqsadli, chuqur va puxta o'ylangan fikr yuritish jarayonidir. Raqamli texnologiyalar esa bu jarayonda yangi imkoniyatlarni ochib bermoqda. Interaktiv platformalar, onlayn testlar, vizual simulyatsiyalar va boshqa raqamli vositalar o'quvchilarning fikrlash jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu maqola aynan raqamli texnologiyalar orqali o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish masalasini o'rganishga qaratilgan.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- **Nazariy tahlil:** tanqidiy fikrlash va raqamli texnologiyalar bilan bog'liq ilmiy manbalar o'rganildi.
- **Empirik kuzatuv:** Andijon viloyatidagi 3 ta umumta'lim maktabda 7–9-sinflarda dars jarayonida raqamli vositalar (Kahoot, Padlet, Mentimeter, Google Classroom)dan foydalanish asosida tanqidiy fikrlashning rivojlanishiga oid kuzatuvlar olib borildi.
- **So'rovnoma va intervyyular:** 60 nafar o'quvchi va 12 nafar o'qituvchi o'rtasida so'rov o'tkazildi.
- **Eksperiment:** bitta nazorat guruhi va bitta tajriba guruhi shakllantirilib, 1 oylik darslar davomida raqamli texnologiyalardan muntazam foydalanildi.

Tajriba guruhi bilan olib borilgan eksperiment yakunida quyidagi natijalarga erishildi:

- O'quvchilarning 76% da muammoga tanqidiy yondashish va dalillar asosida fikr bildirish ko'nikmasi shakllandi.
- Interaktiv vositalardan foydalanilgan darslarda ishtirokchilar faolroq bo'lishdi.
- So'rovnoma natijalariga ko'ra, o'quvchilarning 82% raqamli texnologiyalar orqali dars jarayoni qiziqarli va samarali bo'lganini bildirgan.
- O'qituvchilar esa bu texnologiyalar o'quvchilarning mustaqil fikrlash va tahlil qilish qobiliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatganini tasdiqlagan.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar o'quvchilarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishda samarali vosita bo'la oladi. Bunda asosiy omil – o'qituvchining ushbu vositalarni maqsadli, tizimli va didaktik jihatdan to'g'ri qo'llay bilishidir.

Shuningdek, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan topshiriqlar, interaktiv savol-javoblar va muammo asosida o'qitish metodlari bu jarayonda muhim rol o'ynaydi.

Agar raqamli vositalar faqatgina taqdimot uchun emas, balki fikr almashish, tahlil qilish va muhokama qilish imkonini bersa, o'quvchilarning fikrlash darajasi ancha yuqori bo'ladi. Bu esa zamonaviy ta'limga qo'yilayotgan talablarning amaliy ifodasidir.

Biroq, shuni ta'kidlash lozimki, raqamli texnologiyalarni samarali qo'llash uchun o'qituvchilarning o'zlari ham zamonaviy raqamli kompetensiyalarga ega bo'lishlari kerak. O'qituvchilarning texnologiyadan foydalanishdagi bilim va ko'nikmalari past bo'lsa, bu o'quvchilarning tanqidiy fikrlashiga ijobiy emas, balki salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, o'qituvchilar uchun muntazam ravishda **raqamli pedagogika** bo'yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish zarur.

Bundan tashqari, o'quvchilar o'rtasidagi **raqamli tafovut** (ya'ni texnologiyaga teng imkoniyatda ega bo'lmaslik holatlari) tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga to'sqinlik qiluvchi omillardan biridir. Masalan, ayrim o'quvchilar internetga ulangan qurilmalarga ega emas yoki oilaviy sharoiti sababli doimiy ravishda onlayn resurslardan foydalana olmaydi. Bu muammo ta'limdagi tengsizlikni kuchaytiradi va tanqidiy fikrlash imkoniyatlarining har bir o'quvchiga teng taqdim etilmasligiga olib keladi. Demak, raqamli ta'lim strategiyasini ishlab chiqishda bu holatlar ham e'tiborga olinishi lozim.

Shuningdek, raqamli texnologiyalarning haddan tashqari ko'p va nazoratsiz qo'llanilishi o'quvchilarda **mustaqil fikrlash o'rniga texnologiyaga tobelik** holatini yuzaga keltirishi mumkin. Masalan, tezkor javob topish uchun faqat internetga suyanish, tanqidiy tahlil qilish o'rniga sun'iy intellektidan tayyor javobni ko'chirish hollari kuzatilmoqda. Bunday vaziyatda o'quvchining faolligi emas, balki passivligi kuchayadi.

Shuning uchun, raqamli texnologiyalar tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda faqat vosita ekani, asosiy maqsad esa o'quvchilarning ongli, asosli va mantiqiy fikrlash qobiliyatini kuchaytirish ekani unutilmasligi kerak. Texnologiya – bu vosita, lekin uni qanday ishlatish – bu metodik yondashuvga bog'liq.

Yana bir muhim jihat – **interaktiv va muammoli topshiriqlarning mazmuni**. Agar bu topshiriqlar yuzaki, faqat test yoki ko'p variantli savollar bilan chegaralansa, tanqidiy fikrlash yuzaki rivojlanadi. Aksincha, ochiq savollar, muammo asosidagi muhokamalar, debatlar va loyiha ishlari o'quvchilarning tahliliy fikrlash darajasini oshiradi. Masalan, biror ijtimoiy masala yoki tarixiy voqeaga tanqidiy yondashuv bilan munosabat bildirishni so'rash, faktlar va dalillarni solishtirishga undaydi.

Bundan tashqari, **raqamli vositalar orqali hamkorlikdagi o'qitish** (collaborative learning) imkoniyatlari ham kengaymoqda. O'quvchilarning guruh bo'lib ishlashi, fikr almashuvi, bahs yuritishi ularning nafaqat tanqidiy, balki ijodiy va ijtimoiy fikrlash ko'nikmalarini ham mustahkamlaydi. Google Docs, Jamboard, Miro, Canva kabi platformalar bunday hamkorlikni interaktiv shaklda tashkil etish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagilarni xulosa qilish mumkin:

1. Raqamli texnologiyalar tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi.
2. Ularni dars jarayoniga maqsadli va interaktiv shaklda integratsiya qilish o'quvchilarning mustaqil fikrlashini kuchaytiradi.
3. O'qituvchilar raqamli vositalardan foydalanishda pedagogik maqsadlilikka alohida e'tibor qaratishlari zarur.
4. Kelajakda ushbu yo'nalishda chuqurlashtirilgan tadqiqotlar olib borilishi, metodik qo'llanmalar yaratilishi lozim.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Ennis, R. H. (2011). *The Nature of Critical Thinking: An Outline of Critical Thinking Dispositions and Abilities*.
2. Paul, R., & Elder, L. (2014). *Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life*. Pearson.
3. Jonassen, D. H. (2000). *Computers as Mindtools for Schools: Engaging Critical Thinking*.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PQ-81-sonli qarori.
5. Zokirov, M. (2023). "Raqamli ta'limda zamonaviy texnologiyalar". *Ta'lim va innovatsiyalar*, №2.